

dr Dariusz Danilewicz, dr Tomasz Mering

**Raport z warsztatów tematycznych poświęconych kształceniu ustawicznemu
przeprowadzonych w ramach Forum na Rzecz Kształcenia Ustawicznego i Szkolnictwa
Zawodowego w Województwie Mazowieckim**

W pierwszej połowie 2011 roku Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy funkcjonujące przy Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Warszawie przeprowadziło cykl spotkań regionalnych, którego celem była diagnoza sytuacji na regionalnym rynku pracy, w szczególności w zakresie jakości szkolnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego. Efektem spotkań stało się powołanie Grupy Konsultacyjnej oraz opracowanie rekomendacji, które mogą stać się znaczącym wkładem w opracowanie strategii rozwoju szkolnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego na Mazowszu.

Łącznie odbyło się sześć jednodniowych spotkań (Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce, Warszawa) pod wspólną nazwą Forum na Rzecz Kształcenia Ustawicznego (KU) i Szkolnictwa Zawodowego (SZ) w Województwie Mazowieckim (w skrócie Forum KUSZ). W trakcie każdego ze spotkań przeprowadzono warsztaty tematyczne, podczas których uczestnicy dyskutowali na trzy wiodące tematy:

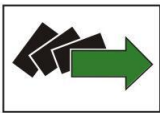
- sytuacja na lokalnym rynku pracy w opinii pracodawców,
- poprawa jakości szkolnictwa zawodowego na rynku lokalnym,
- rozwój kształcenia ustawicznego na rynku lokalnym.

Inicjatywa została przeprowadzona w ramach projektów realizowanych przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy i współfinansowanych ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki: „Kształcenie Ustawiczne jako Kształcenie Powszechne” oraz „Szkolnictwo Zawodowe, Kondycja – Potencjał – Potrzeby”.

Cele powołania Forum KUSZ

Organizacja Forum KUSZ pozwoliła z jednej strony na rozpowszechnienie informacji na temat badań realizowanych przez Obserwatorium, z drugiej zaś – ułatwiła pracownikom Obserwatorium zdiagnozowanie sytuacji na rynku pracy w wybranych podregionach Mazowsza umożliwiając tym samym dostosowanie prowadzonych projektów badawczych do lokalnej specyfiki. Spotkania stanowią ważną część działań podejmowanych przez

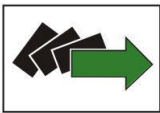

Obserwatorium i mogą być czynnikiem integrującym środowisko związane z kształceniem zawodowym i ustawicznym w województwie. Ponadto Forum KUSZ ma za zadanie popularyzację kształcenia ustawicznego wśród osób wchodzących na rynek pracy i szkolnictwa zawodowego wśród młodzieży dokonującej wyboru dalszej ścieżki zawodowej. Poza celami informacyjnymi, edukacyjnymi i poznawczymi, Forum ma zapewnić wsparcie dla opracowania założeń do strategii rozwoju kształcenia ustawicznego i szkolnictwa zawodowego na terenie Mazowsza (w kontekście „Strategii Województwa Mazowieckiego na lata 2006-2020”). Ta ostatnia funkcja ma istotny charakter, jednak jej powodzenie zależy od rozpowszechnienia idei Forum, tak aby stało się ono rzeczywistą reprezentacją środowiska w województwie. Kontynuacją prac rozpoczętych w trakcie spotkań regionalnych zajęła się powołana Grupa Konsultacyjna, w skład której weszli wybrani uczestnicy spotkań regionalnych. Grupa Konsultacyjna przygotowała wnioski, rekomendacje, wytyczne oraz wspólne stanowisko, które zostanie przekazane władzom samorządowym województwa mazowieckiego. Dla rozpowszechnienia idei Forum KUSZ na stronie internetowej Obserwatorium utworzono forum internetowe będące swoistą platformą komunikacji.

Inicjatywa powołania Forum KUSZ jest szczególnie cenna w kontekście sytuacji kształcenia ustawicznego w województwie mazowieckim, gdzie – chociaż udział mieszkańców w różnorodnych formach kształcenia ustawicznego należy do najwyższych w Polsce – to jest to spowodowane przede wszystkim wysoką skalą uczestnictwa w różnych formach kształcenia w Warszawie. W tej sytuacji niezwykle pozytywnie należy ocenić fakt zorganizowania spotkań w stolicach subregionów, gdzie dostęp do kształcenia ustawicznego jest znacznie bardziej utrudniony.

Forum KUSZ ma szansę odegrać ważną rolę w zakresie kreowania polityki dotyczącej szkolnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego w sferze, w której występują spore zaniedbania. Wystarczy przypomnieć, że do tej pory Mazowsze nie doczekało się spójnej i kompleksowej strategii w zakresie kształcenia ustawicznego. Jak się wydaje - dorobek Forum ma szansę stać się zalążkiem prac zmierzających do jej powstania. Z drugiej strony Forum powinno stanowić ważne ciało konsultacyjne, które opiniowałoby inicjatywy powstające w zakresie kształcenia ustawicznego na szczeblu ogólnokrajowym. Mowa tu przede wszystkim o pracach międzyresortowego zespołu, którego zadaniem jest przygotowanie Krajowych Ram Kwalifikacji – projektu, który w niedalekiej przyszłości

wprowadzi szereg doniosłych zmian w zakresie regulacji kształcenia ustawicznego w Polsce¹. Wydaje się, że Forum powinno aktywnie zabierać głos w sprawie powstającego dokumentu, oceniając jego zapisy z punktu widzenia regionalnego rynku pracy i specyfiki kształcenia ustawicznego na Mazowszu.

Organizacja Forum KUSZ

Spotkania w ramach Forum KUSZ miały charakter dyskusji moderowanej, prowadzonej według scenariusza przygotowanego przez przedstawicieli Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy, co zapewniło porównywalność wyników pomiędzy warsztatami zrealizowanymi w poszczególnych miastach. W trakcie warsztatów stosowano metodę burzy mózgów, metodę teza – antyteza i inne. Każde spotkanie kończyło się opracowaniem analizy mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń w odniesieniu m.in. do kształcenia ustawicznego w danym subregionie.

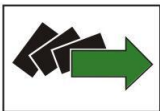
Organizatorzy starali się zapewnić reprezentatywność lokalnych środowisk, w tym decydentów w obszarze kształcenia ustawicznego. W sumie w sześciu warsztatach poświęconych kształceniu ustawicznemu wzięło udział łącznie 35 osób, przy czym liczba ta była zróżnicowana - najwięcej dyskutantów było w Siedlcach, a najmniej w Ciechanowie, Płocku i Warszawie. Wydaje się, że liczebność warsztatów umożliwiała nieskrępowaną wymianę poglądów, jednak – z drugiej strony – ograniczała nieco reprezentatywność, poprzez nieobecność przedstawicieli niektórych sektorów. W warsztatach uczestniczyli przedstawiciele publicznych służb zatrudnienia, jednostek samorządowych, ośrodków prowadzących kształcenie ustawiczne, kuratoriów oświaty i pracodawców.

Analiza głównych wniosków z dyskusji warsztatowych

Podczas warsztatów poruszano szereg tematów związanych z funkcjonowaniem kształcenia ustawicznego na Mazowszu. W trakcie dyskusji koncentrowano się przede wszystkim na stronie podażowej – tj. szeroko rozumianej kondycji podmiotów wykonujących działania związane z kształceniem ustawicznym w województwie.

¹ Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie Międzyresortowego Zespołu do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji

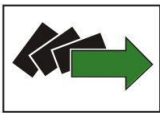
Na wstępie warto podkreślić, iż w zasadzie na każdym ze spotkań poruszano sprawę samego pojęcia „kształcenia ustawicznego”. Podkreślano, iż pojęcie to jest niezrozumiałe dla przeciętnego człowieka. Wynika z tego potrzeba promocji tego zagadnienia w środowiskach lokalnych.

W prowadzonych dyskusjach poruszano wątki związane z formalnym kształceniem ustawicznym realizowanym zarówno w szkolnych, jak i pozaszkolnych formach, jednak w trakcie warsztatów pojawiały się tematy dotyczące również rozwoju kompetencji realizowanego w zakładach pracy. Należy podkreślić, że sytuacja w większości subregionów była podobna – uczestnicy poszczególnych warsztatów w podobny sposób określili słabe i mocne strony kształcenia ustawicznego na rynkach lokalnych – co nie oznacza, że nie występowały również wątki charakterystyczne tylko dla poszczególnych obszarów.

Podstawową kwestią, na którą zwrócono uwagę we wszystkich grupach warsztatowych, był dynamiczny wzrost oferty związanej z kształceniem ustawicznym w całym województwie. Wskazywano, że wzrost ten został osiągnięty przede wszystkim za sprawą powstawania niepublicznych placówek i instytucji kształcenia ustawicznego oraz – dzięki dużej liczbie środków przeznaczonych na szkolenia i edukację przewidzianych w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki. Większość uczestników pozytywnie oceniła sam fakt zwiększenia się liczby podmiotów oferujących niejednokrotnie nowe formy i kierunki kształcenia, szczególnie dobrze na ten temat wypowiedzieli się uczestnicy warsztatu w Warszawie i w Radomiu, gdzie wskazywano na istnienie wielu uczelni wyższych (bądź ich filii), co pozwala na uczenie się w różnych zawodach i specjalnościach.

Pomimo tego pozytywnego obrazu uczestnicy warsztatów formułowali wnioski wskazujące na bariery, na jakie napotyka rozwój sektora kształcenia ustawicznego. Należały do nich przede wszystkim: mały potencjał instytucjonalno - finansowy placówek i podmiotów kształcenia ustawicznego, w tym w szczególności: brak odpowiedniego zaplecza dydaktycznego koniecznego do kształcenia zawodowego, brak możliwości odbywania praktyk zawodowych oraz niska jakość kształcenia oferowanego w części placówek. Problem jakości kształcenia pojawił się na wszystkich warsztatach i dotyczył przede wszystkim nauczania oferowanego w jednostkach niepublicznych. Uczestnicy warsztatów powszechnie kwestionowali system kontroli jakości kształcenia ustawicznego w placówkach niepublicznych, jednocześnie wskazując, że formalne wymogi stawiane tego typu podmiotom są małe. Podkreślano również nieuczciwe praktyki niektórych placówek edukacyjnych, które

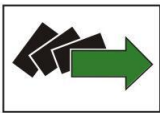

wystawiały certyfikaty ukończenia szkolenia wyłącznie na podstawie podpisów na listach obecności zbieranych jednorazowo. Wskazywano, że tego typu działanie wpływa na negatywne postrzeganie części placówek kształcenia ustawicznego wśród uczestników rynku pracy, w szczególności wśród pracodawców. Zdają sobie oni sprawę, iż niejednokrotnie absolwenci różnych kursów i szkoleń mimo posiadanych certyfikatów, uprawnień itd. nie posiadają niezbędnych umiejętności do pracy na danych stanowisku (w danym zawodzie). Tematy te są dość dobrze rozpoznane wśród ekspertów i badaczy zajmujących się tymi zagadnieniami, jednak pozytywnym aspektem spotkań jest to, iż problem jest dostrzegany przez różnych uczestników rynku pracy.

Jeden z najważniejszych wniosków dotyczył niedopasowania oferty kształcenia ustawicznego do potrzeb regionalnego rynku pracy. Chociaż jest to fakt powszechnie znany, potwierdzonym szeregiem badań empirycznych przeprowadzonych nie tylko w skali Mazowsza, ale również całego kraju, to głos praktyków biorących udział w Forum KUSZ pozwala na pogłębioną analizę tego zjawiska. Nieodpowiednia struktura podaży usług edukacyjnych przejawia się przewagą szkoleń „miękkich”, rozwijających kompetencje na przykład w dziedzinie komunikacji interpersonalnej bądź pisania dokumentów potrzebnych do zdobycia pracy. Oferta ta nie jest równoważona przez odpowiednią liczbę szkoleń dających konkretne umiejętności zawodowe oraz przez otwieranie nowych kierunków nauczania, pozwalających na znalezienie zatrudnienia w wybranym zawodzie. W segmencie „taniego kształcenia”, a za takie jest uważane szkolenie „miękkich” kompetencji, występuje nadreprezentacja jednostek sektora niepublicznego, które nie są zainteresowane inwestowaniem w zakup drogich maszyn i urządzeń potrzebnych do stworzenia warsztatów rozwijających różnorakie umiejętności techniczne, pozwalające na praktyczną naukę zawodu. Chociaż tego typu wnioski pojawiały się w wypowiedziach uczestników większości warsztatów, to szczególną uwagę zwrócono na to w Ciechanowie i Płocku. W tym ostatnim mieście podkreślono równocześnie fakt niedofinansowania publicznych placówek KU oferujących kształcenie zawodowe, które pracują na przestarzałym sprzęcie.

Wypowiedzi uczestników Forum KUSZ wskazują na wadliwy system finansowania oświaty (przyznawania dotacji oświatowej) oraz na brak strategii rozwoju kształcenia ustawicznego w regionie. Dodatkowym problemem jest niewystarczająca informacja na temat rynku pracy – problem ten pojawił się w większości dyskusji. Wyjątkiem jest tu warsztat w Ciechanowie, którego uczestnicy uznali ranking zawodów nadwyżkowych i deficytowych za

wystarczające źródło wiedzy, co, jak podkreślają badacze rynku, jest informacją niekompletną i nie do końca wiarygodną.

Wydaje się, że w kontekście omawianych kwestii, istotne zmiany mogą zostać wprowadzone poprzez planowane wdrożenie Krajowych Ram Kwalifikacji. System ten będzie bazował na bezpośrednio definiowanych efektach uczenia się, będących podstawowym kryterium przy nadawaniu kwalifikacji i uprawnień zawodowych (a nie na podstawie samego procesu kształcenia, jak jest obecnie). Przyjęcie KRK może przyczynić się do uporządkowania i zwiększenia transparentności krajowego systemu kształcenia ustawicznego – w tym do wyeliminowania podmiotów świadczących usługi edukacyjne na niskim poziomie. Niestety, problematyka KRK nie była znana w większości przypadków uczestnikom Forum KUSZ, co wskazuje, że prowadzona przez odpowiednie podmioty kampania promocyjna nie dotarła jeszcze do wszystkich środowisk.

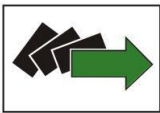
W części warsztatów wskazywano na spadek znaczenia dawnych miast wojewódzkich, zmniejszenie ich możliwości rozwojowych i ogólnie – złe perspektywy dla lokalnego rynku pracy (Ciechanów, Radom). Swoisty problem Radomia to odpływ dobrze wykształconych młodych ludzi do innych miast. Podobne kwestie nie występowały – co oczywiste – w Warszawie, tutaj też oferta kształcenia ustawicznego była z oczywistych względów oceniana jako najbogatsza.

Rekomendacje

Na podstawie Forum KUSZ można wysnuć szereg rekomendacji, które mogą przyczynić się do poprawy sytuacji kształcenia ustawicznego na Mazowszu. Mogą także stanowić przyczynek do szerszej dyskusji.

Po pierwsze, uczestnicy Forum KUSZ zwrócili uwagę, iż należy zastanowić się nad procesem ujednolicania programów nauczania w formach pozaszkolnych. Może się to przyczynić do zwiększenia jakości procesów rozwoju kompetencji w danym obszarze kształcenia. Programy te, co ważne, powinny mieć nowoczesne treści, tak aby nadążać za zmianami zachodzącymi w biznesie. Z tym wiąże się konieczność uelastycznienia programów nauczania w formach szkolnych, bowiem obecnie każda zmiana podstaw programowych wynikająca przykładowo z rozwoju wiedzy w danym obszarze jest procesem długotrwałym, wymaga przejścia skomplikowanej drogi prawnej, co wynika z faktu, że podstawy

programowe są załącznikami do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej. Ograniczenia prawne i instytucjonalne jednostek kształcenia ustawicznego sprawiają, że nie ma możliwości kształcenia w odpowiedzi na potrzeby rynku regionalnego (jednolity program nauczania dotyczący każdego z przedmiotów/zawodów). Elastyczne programy nauczania powiązane z lokalnymi rynkami pracy są stosowane w niektórych krajach Unii Europejskiej, np. w Wielkiej Brytanii i w Niemczech, co może stanowić wzór do naśladowania. Dostosowanie przepisów prawa oświatowego do dynamicznego rynku pracy (chodzi głównie o długotrwałość postępowań administracyjnych przy uruchamianiu nowych kierunków, przez co czasami działania ośrodków kształcenia ustawicznego okazują się spóźnione) była tematem wielu dyskusji w poszczególnych miastach, gdzie odbywały się spotkania regionalne.

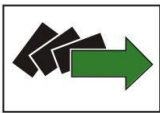
Po drugie, uczestnicy Forum KUSZ duże nadzieje wiązali z przyszłym wykorzystaniem standardów europejskich w zakresie kształcenia ustawicznego, w szczególności systemu Krajowych Ram Kwalifikacji do poświadczania kwalifikacji zawodowych. Wymaga to opracowania odpowiednich polskich standardów tak, aby z jednej strony były one możliwie konkretne, z drugiej zaś – nie zamykały drogi do stosowania nowoczesnych form rozwoju i innowacyjnych treści.

Po trzecie, należy opracować takie same standardy co do jakości programów rozwoju kompetencji zarówno dla placówek publicznych, jak i niepublicznych, a następnie egzekwować te wymogi. Uczestnicy spotkań regionalnych zwracali szczególną uwagę na konieczność zwiększenia kontroli nad niepublicznymi placówkami kształcenia ustawicznego.

Czwartą rekomendacją stanowi kwestia wsparcia inwestycyjnego i wyposażenia placówek kształcenia ustawicznego w potrzebny sprzęt techniczny. Zwrócono też uwagę na ograniczone możliwości doskonalenia samych nauczycieli zawodu, którzy stanowią o jakości kształcenia ustawicznego. Niektórzy uczestnicy dyskusji opowiadali się też za wzrostem wynagrodzeń dla pracujących w szkolnych jednostkach kształcenia ustawicznego. Zdaniem autorów niniejszego artykułu, same podwyżki bez podjęcia szeregu innych działań, nie będą mogły wpłynąć na poprawę jakości edukacji.

Po piąte, podkreślano konieczność stworzenia bardziej wiarygodnego, przejrzystego, aktualnego i pełniejszego systemu informacji o potrzebach rynku pracy – tak w skali kraju, jak i regionu, czy rynku lokalnego. Szczególnie ważne wydaje się tutaj opracowanie mechanizmów gromadzenia i prezentacji danych o zapotrzebowaniu wśród pracodawców na

odpowiednie kompetencje – stanowić to może ciekawe wyzwanie dla Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy. Taki system informacji powinien też zawierać dane o bieżącej ofercie kształcenia ustawicznego.

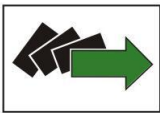
W tym kontekście uczestnicy Forum KUSZ podkreślali konieczność utworzenia systemu stałego monitorowania lokalnego rynku pracy i wypracowania zarówno średniookresowych, jak i długoterminowych prognoz dotyczących zatrudniania. Przy takim zadaniu istotnym wydaje się wykorzystanie reprezentacji pracodawców do gromadzenia potrzebnych danych o rynku.

Kolejną poruszaną kwestią było zwiększenie roli doradców zawodowych na etapie podejmowania decyzji o zmianie lub podnoszeniu kwalifikacji zawodowych. Chodzi tu zarówno o szkolnych doradców zawodowych, jak i tych działających w różnych instytucjach rynku pracy. Podkreślano też konieczność większego zindywidualizowania prowadzonych usług doradczych. Podniesienie standardów pracy wykonywanej przez doradców zawodowych sprawi, iż zainteresowani sami będą starali się uzyskać od nich poradę bez konieczności specjalnego nagłaśniania roli doradców i prowadzenia dodatkowych akcji promocyjnych.

Siódmą rekomendacją stanowi kwestia stworzenia za strony państwa systemu zachęt dla pracodawców, którzy kierują pracowników na szkolenia lub praktyki (ulgi, bonifikaty), gdyż w obecnych uwarunkowaniach gospodarczych niewielu pracodawców (zwłaszcza z sektora MŚP) pozwala kształcić się pracownikowi w godzinach pracy lub jest gotowych finansować szkolenia pracownicze. Co więcej, obecne regulacje Kodeksu Pracy sprawiły, iż z uwagi na konieczność przydzielania urlopów pracownikom rozwijającym swoje kompetencje w wybranych formach, pracodawcy nieformalnie udzielają zgody na doskonalenie pracowników, jednak nie są zainteresowani sformalizowanie tego procesu. Dyskutanci zwracali uwagę na zachęty dla pracodawców i pracowników do podnoszenia kwalifikacji w ramach kursów organizowanych przez instytucje publiczne.

Ostatnią, ósmą kwestią wartą podkreślenia jest obecnie trudność związana z pozyskiwaniem środków finansowych z programów operacyjnych na kształcenie ustawiczne. Decydenci w skali kraju czy też województwa powinni rozważyć uproszczenie procedur w tym zakresie (w ramach obecnych programów operacyjnych lub po roku 2012). Ważna jest także możliwość skrócenia czasu rozpatrywania wniosków o dofinansowanie w obszarze kształcenia ustawicznego – długi czas ich oceniania powoduje, że oferta konkursowa

po kilku a nawet kilkunastu miesiącach staje się nieaktualna i niedostosowana do potrzeb pracodawców.

Podsumowując warto zwrócić uwagę na niezbyt wysoki odsetek uczestników kształcenia ustawicznego w skali zarówno regionu, jak i całego kraju. Mamy nadzieję, iż powyższe rekomendacje mogą poprawić sytuację w omawianym temacie. Dużą rolę mają tu także do odegrania nauczyciele na wcześniejszych etapach edukacyjnych (już od poziomu szkoły podstawowej). Bez wyrobienia nawyków uczenia się przez całe życie wśród dzieci i młodzieży kształcenie ustawiczne nie będzie spełniało swojej roli. Podkreślić więc należy potrzebę przygotowania i zachęcania dzieci i młodzieży do nauki przez całe życie oraz kształtowania kompetencji określanej jako nastawienie na rozwój.

